

Vlnr **Joop Keesmaat** als Joop den Uyl, **Hubert Fermin** als Prins Bernhard, **Debbie Korper** als Liesbeth den Uyl



VICTOR ARNOLDS

Koningscrisis

Een Amerikaanse vliegtuigfabrikant vond prins Bernhard bereid om tegen betaling hun product te promoten. Dat smeergeldschandaal is de historische basis van de miniserie **Den Uyl en de affaire Lockheed**.

DOOR MINOU OP DEN VELDE

MAG een scenarist de waarheid naar zijn hand zetten? De miniserie *Den Uyl en de affaire Lockheed* toont de politieke en persoonlijke worsteling van minister-president Joop den Uyl, die de smeergeldaffaire rond prins Bernhard in 1976 moest oplossen. De makers mengen historische feiten met fictieve scènes tot een geheel dat voor twintigers en dertigers wellicht een eerste, geloofwaardige kennismaking is met deze koningscrisis. Scenarist Ger Beukenkamp, biografe Anet Bleich en dochter Barbara den Uyl buigen zich over de morele dilemma's rond deze eigentijdse *faction*.

Anet Bleich werkte vijf jaar aan de biografie Joop den Uyl, dromer en doordouwer

Kunt u de Lockheed affaire samenvatten voor iedereen die het destijds niet bewust meemaakte?

'Lockheed was een Amerikaanse fabrikant van gevechtsvliegtuigen die in Europa probeerde invloedrijke figuren uit de politiek of

het leger te vinden om hun producten te promoten tegen een financiële tegemoetkoming, smeergeld dus. In Nederland hebben zij prins Bernhard bereid gevonden. In 1976 kwam dat uit en heeft Den Uyl de kwestie laten onderzoeken door de commissie-Donner. Over zijn besluit Bernhard niet voor de rechter te brengen ontstond grote commotie.

Heeft u aan de serie meegewerkt?

'Ik heb één gesprek gedaan met Ger Beukenkamp, de scenarist en Hans Hylkema, de regisseur. Ze vroegen daarna of ze mijn boek vóór publicatie mochten hebben. Dat wilde ik niet, want tijdens het gesprek hadden we al onenigheid over hoe je gegevens gebruikt en over hoe dramatisch Ger die Lockheedaffaire zag. Het is nu afgezwakt, maar Ger had toen een enorm complotterig beeld van Lockheed, dat iedereen had samengezworen om het met de mantel der liefde te bedekken, en daar werd ik een beetje huiverig van.'

U heeft de serie bekeken, wat is uw indruk?
 'Ik vind het heel mooi gefilmd, en de figuur van Den Uyl is aardig getroffen, hoewel dat slordige, wereldvreemde dat hij zeker had behoorlijk is aangezet. Ik vind het een spannende serie, maar soms zat ik me te ergeren aan wat er allemaal niet klopte. Het meest zwaarwegend als het gaat om onjuist weergeven is hoe de ministerraad verliep waarbij het rapport-Donner werd besproken. Op dat moment had Den Uyl de maatregelen die ze ten opzichte van Bernhard zouden nemen al rond. Of Bernhard voor de strafrechter moest komen is nog wel even aan de orde gebracht – door Pronk geloof ik – maar zodra Den Uyl daar kwam met de beslissing dat Bernhard zou worden afgezet als inspecteur-generaal, dat hij zijn publieke functies moest neerleggen en dat het rapport openbaar zou worden gemaakt, toen hebben ze daar vrij snel consensus over bereikt. Maar in de serie ontstaat een indruk van enorme chaos rond de presentatie van dat rapport, van tegenstellingen die veel harder lijken dan ze waren. Je krijgt een onjuist beeld van een door dilemma's verscheurde Den Uyl.'

We zien dat Juliana dreigde af te treden en Beatrix dreigde niet op te volgen als Bernhard voor de rechter had moeten komen. Is voor die koningscrisis ooit bewijs gevonden?
 'Over Juliana staat het nergens, maar zeggen alle betrokkenen dat het zo geweest is. En Beatrix... dat klopt helemaal niet in de serie. Den Uyl is nooit bij Beatrix geweest hierover.'

Wim Duisenberg, de toenmalige minister van Financiën, was bevriend met Beatrix en hij heeft bij haar wel op aandringen van Den Uyl gepolst hoe het zou liggen als Bernhard voor de rechter zou worden gebracht. Toen zei zij inderdaad dat er geen sprake van zou zijn dat zij dan zou opvolgen. En dat staat, zij het cryptisch, in briefjes van Duisenberg en aantekeningen van Den Uyl in zijn archief.'

U bent zelf in Buitenveldert bij het gezin Den Uyl geweest. Komt uw eigen waarneming overeen met het gezinsleven in de serie?
 'Het is waar dat het een rommeltje was. Onopgemaakte bedden, en die wietplanten in de tuin, die stonden er inderdaad. Maar in de familiecènes zitten ook dingen die volgens mij helemaal niet kloppen. Bijvoorbeeld die ruzie met die zoon, die dat rapport over Lockheed heeft gepikt en dreigt het openbaar te maken voordat zijn vader dat doet. Of hij het gelezen heeft vraag ik me al af, maar dat weet ik niet zeker hoor, maar die enorme ruzie lijkt me ook onwaarschijnlijk. Wat ik heb begrepen – en ik heb echt alle kinderen geïnterviewd – is dat vooral Barbara ontzettend kritisch was ten opzichte van haar vader. De jongens waren in die tijd meer bezig met muziek en niet zo met politiek.'

In aflevering drie wordt Joop den Uyl in het bos door Bernhard gewaarschuwd voor represailles van de Amerikanen als hij zijn maatregelen doorzet.
 (roepend) 'Belachelijk! Totaal idioot. Onvoor-

stelbaar dat het zich in werkelijkheid zo heeft afgespeeld.'

Dat sommige gebeurtenissen zijn verzonnen, vindt u dat bezwaarlijk?
 'Eigenlijk wel. Want de serie presenteert zich als een soort reconstructie van hoe het gegaan is.'

Maar aan het begin staat de zin: 'Deze serie is een gedramatiseerde interpretatie van historische feiten.'
 'Ja, maar omdat hier echt bestaande personages worden opgevoerd scheidt het toch verwarring.'

Beukenkamp vindt dat hij gebeurtenissen mag verzinnen, zolang de kijker het gelooft.
 'Ger is een goede dramaturg, hij kan het vast zo opschrijven dat de kijker het gelooft. Maar daar zit bij dit genre, *faction*, nu juist het probleem.'

Ger Beukenkamp schreef het scenario voor Den Uyl en de affaire Lockheed
 Heeft u Den Uyl ooit ontmoet?

'Nee. Ik was ook niet kapot van hem. Ik vond het nogal een warrige, drammerige man, en absoluut geen inspirerend politicus.'

Ze hebben u echt over moeten halen?
 'Jahaa, absoluut! Maar toen ontdekte ik dat Den Uyl zeven kinderen had die eind jaren zestig, begin jaren zeventig opgroeiden. Een



FREEK VAN ASPEREN / ANP

Ger Beukenkamp:
 'De waarheid, daar heb ik geen boodschap aan! Zolang ik maar binnen de grenzen van de waarschijnlijkheid blijf kan ik het publiek verleiden te denken: zo is het gegaan.'



ARCHIEF BARBARA DEN UYL

Barbara den Uyl:
 'In Debbie Korper voel ik wel mijn moeder. Dat zij de paella voor de kat neerzet, als mijn vader weer eens te laat thuis is. Haha, dat zou ze gedaan kunnen hebben.'



FLIP FRANSSEN

Anet Bleich:
 'Ger is een goede dramaturg: hij kan het vast zo opschrijven dat de kijker het gelooft. Maar daar zit bij het genre *faction* nu juist het probleem.'

generatieconflict is altijd interessant, maar in dit geval wist ik dat Saskia had gedemonstreerd bij Bloemenhove voor het recht op abortus, en ik wist dat Barbara in een kraakpand woonde en het Paleis op de Dam wilde bezetten, dus ik dacht: zo krijg ik meteen dat tijdsbeeld erbij. En misschien heb ik dat allemaal wel overdreven, maar dat kan me niks schelen. Voor drama is het heel lekker, zo'n gezin. Den Uyl heeft met zijn opvoeding eigenlijk zijn eigen oppositie gecreeërd, een soort thuisparlement, en dat is ontzettend leuk. En die "Uylskuikens" zijn voor de buitenwereld een anonieme groep, dus die kon ik een beetje naar mijn hand zetten.'

De Lockheedaffaire zelf had uw interesse niet?
 'Lockheed interesseerde me niet, Bernhard is een boef, tja... maar de koningscrisis vond ik wel meteen interessant. Formeel moest Bernhard natuurlijk voor de rechter verschijnen en als dat was doorgegaan was het einde monarchie geweest. Den Uyl kwam in enorme gewetensnood, omdat hij als protestant grote sentimenten had ten opzichte van het koningshuis die hij als socialist rationeel niet kon verdedigen.'

Waarom moeten we nu naar een serie over Lockheed kijken?
 'Ik betwijfel of dat zoveel mensen interesseert. Er is geen enkele maatschappelijke relevantie. Dat is een reden om er vooral een menselijk drama van te maken.'

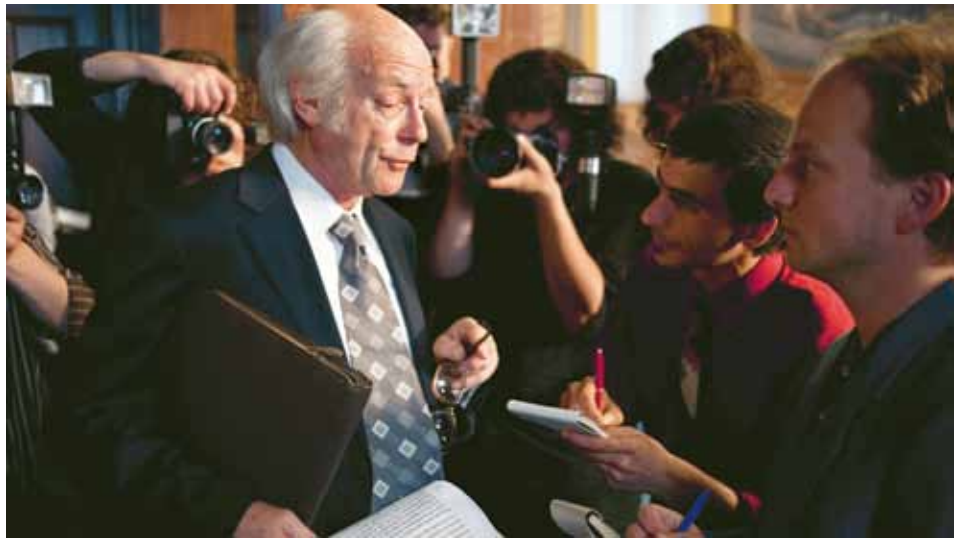
Anet Bleich stelt dat de verhitte discussie in de ministerraad over het rapport-Donner die u weergeeft niet heeft plaatsgevonden. 'Waar baseert zij dat op?'

Dat heeft ze van de betrokkenen gehoord. 'Ja nou ja, als alle ministers dat ontkennen dan is dat zo.'

Bernhard die Den Uyl in het bos dreigend toespreekt. Heeft u bewijs dat dat is gebeurd? 'Nee.'

De confrontatie tussen Beatrix en Den Uyl heeft niet plaatsgevonden, zegt Bleich. (veert op) 'Hoe wéét ze dat nou? Dat is toch waanzin! En tegelijkertijd: waar haal ik de moed vandaan om te zeggen dat het wel gebeurd is, haha. Kijk, mijn afweging is altijd dat als mensen met zijn tweeën zijn, ze alles kunnen doen. Hun dialoog kan nooit ontkennd worden. Ik mag als schrijver nooit beledigend zijn of onwettige handelingen suggereren als ik het niet zeker weet. En alles wat absoluut feitelijk en onweerlegbaar is moet ik respecteren. Maar motieven en oorzaken mag ik verzinnen.'

En als mensen die u portretteert zich gekwetst voelen...
 'Dat kan me niet zoveel schelen.'



FOTO'S VICTOR ARNOLDS

Voelt u desondanks wel eens morele twijfel?
 'Ik heb erg getwijfeld over de zeligheid van Juliana. Als Den Uyl op bezoek is laat ze een glas sherry vallen en Joop vindt een breiwerkje van haar en is daar totaal door ontroerd. Je maakt daarmee wel een theemuts van Juliana.'

Als u vindt dat u gebeurtenissen mag verzinnen, waarom heeft u dan nog research gedaan?
 'Ik heb samen met Hans Hylkema gesproken met Stermerdink, Pronk, Van Kemenade, Van der Stoel en Van Dam, vooral omdat ik wilde weten hoever de twijfel of woede van Joop

den Uyl ging, de *human interest* eigenlijk. Van de kinderen hebben we alleen uitgebreid met Barbara gesproken. De anderen zeiden: laat Barbara het maar doen.'

Daar lag bij hen geen aarzeling over uw serie aan ten grondslag?

(aarzelend:) 'Dat geloof ik... niet. Maar wat ik laatst wel hoorde: er staat in het script dat Den Uyl thuis komt met het rapport van de commissie-Donner en zoon Rogier pikt dat en confronteert zijn vader er daarna mee. Saskia, de oudste dochter, heeft al gezegd: dat is nóóit gebeurd! Nou dat is natuurlijk onzin, dat weet ze helemaal niet, en ik weet het ook niet.'

Maar u schotelt het ons wel voor als...

'Als waarheid ja. Het is ook waar. Dat zie je toch op het scherm?'

Dat is te makkelijk.

'Kunst, dus drama ook, is bedoeld om te verwarren. (met stemverheffing:) Er is zoveel waarheidsvinding in Nederland, zoveel gemakkelijke hypercorrecte journalistiek. De waarheid, daar heb ik geen boodschap aan! Zolang ik maar binnen de grenzen van de waarschijnlijkheid blijf kan ik het publiek verleiden om te denken: zo is het gegaan.'

Volgende week laat u de serie zien aan alle kinderen. Waarom?

'Uit beleefdheid. Maar ze kunnen er geen millimeter aan veranderen. Ik zie er wel tegenop natuurlijk. Je hebt het toch over hun overleden ouders. De huiselijkheid en zorgzaamheid van Liesbeth, dat vinden ze misschien wat eh... onwaar. In werkelijkheid was ze wat steviger. En ze zullen ongetwijfeld vallen over de diefstal van dat rapport.'

En als Rogier straks tegen u zegt: ik heb dat rapport nooit gelezen?

'Dan zeg ik: ik heb je gewoon gebruikt als personage, want je moet binnen het gezin een conflict hebben.

Maar weet je wat ik veel belangrijker vind? Ik heb dit script tot gekmakens toe moeten inkorten omdat het goedkoper moest, werkelijk verschrikkelijk. De campingscène in Portugal was te duur, een scène met Golda Meïr ook. De geluidsoverlast van de kinderen, dat er elke keer als hij thuiskomt een boze buurman staat, daar was ook geen geld voor. Die Tweede Kamer, die ziet er niet uit. Allemaal te klein gedaan. Dat vind ik armoede hoor. Je moet toch een context scheppen waarin iets plaats vindt? Dat is een groot drama bij die televisie. Iedereen wil altijd alles: schrijf maar en schrijf maar en vervolgens wordt het afgebroken en ziet niemand meer wat nou het bijzondere is van die serie. De *Schwung*... die is eruit.'

Barbara den Uyl is documentairemaakster en dochter van Joop den Uyl

U heeft de serie bekeken. Wat vond u ervan?

'Van tevoren las ik in het script dat er een paar dingen niet klopten, maar in de serie viel het me mee. Mijn hele familie was er en ze vonden het allemaal leuk, ik was nog de meest kritische.'

U heeft als enige meegewerkt aan de research?

'De anderen hadden er geen zin in, die zeiden: het wordt gedramatiseerd dus je weet helemaal niet wat ze ervan maken en als je praat werk je er ook aan mee. Ik was ook niet erg happig, maar ik wilde geen nee zeggen. Dat de privésituatie zo uitgediept zou worden, dat vond niemand een leuk idee. Bij iedereen gingen de stekels omhoog. Ik heb meegemaakt dat de *Privé* wekenlang in de bosjes voor mijn huis lag, en daar zit ik niet op te wachten.'

Herkende u zichzelf in Barbara?

'Nee, nee. Ik woonde niet in zo'n kraakpand met scheuren in de muur, ik had geen spandoeken aan de muur. Ruzie met mijn vader over politiek had ik wel, dat klopt.'

Hoe voelt het om uw vader in deze serie te zien?

'Ik vind dat de film een goed beeld geeft van het conflict dat hij moet oplossen, maar nee, ik zie daar niet mijn vader in. Hij praat nu een beetje geaffecteerd, en zo sprak hij niet. Mijn vader was gepassioneerd, maar die acteur... vond jij het een man van vlees en bloed? In Debbie Korper voel ik wel mijn moeder. Dat zij de paella voor de kat neerzet als mijn vader weer eens te laat thuis is, haha, dat zou ze gedaan kunnen hebben. Maar in de serie steekt ze ook een joint op. Ik weet zéker dat ze nooit heeft geblowd.'

Heeft uw broer Rogier dat rapport ooit gepikt?

'Nee.'

Dat we dat nu toch zien, is dat erg?

'Tja... Ger en Hans wilden dit verhaal gewoon dramatiseren en er een mogelijke interpretatie van geven. Of die klopt in alle details is niet van belang, voor drama gelden andere wetten. Ik heb zelf een film gemaakt over Hans Kok [de kraker die in 1985 onder verdachte omstandigheden in een politiecel overleed] en heb daar bewust geen scènes in geschreven waarvan niemand kan weten hoe het gegaan is. Omdat ik het belangrijk vond om echt bij de waarheid te blijven.'

Den Uyl en de affaire Lockheed

► ZONDAG, NEDERLAND 2, 21.00-22.00 UUR
(Deel 2 en 3 op 17 en 24 oktober)



yasha

Consumenten

'WILLEN wij daadkrachtig het economisch herstel kunnen geven, dan is stabiel bestuur gewenst.' Zo luidde de eerste zin van de troonrede van dit jaar. Op driekwart van die rede sprak Beatrix het volgende uit: 'De financieel-economische crisis heeft nog eens duidelijk gemaakt hoe verweven Nederland is met de wereld om ons heen.'

Dat roept de vraag op in hoeverre economisch herstel afhankelijk is van stabiel bestuur of dat het herstel vooral afhankelijk is van mondiale ontwikkelingen, waarop Nederland nauwelijks invloed uitoefent. Paradoxen mogen in een troonrede voorkomen, maar de schrijfgeleerden zouden zich moeten buigen over die paradoxen. Veelzeggend is dat de laatste jaren de discussie vooral over de stijl van de troonrede ging. Ooit was de Nederlandse gulden gekoppeld aan de Duitse mark en was de Nederlandse Bank een filiaal van de Bundesbank. Tegenwoordig is er de euro. De Europese Centrale Bank zetelt in Frankfurt en als deelnemer aan de euro heeft Nederland in Frankfurt een stem. De macht van de Nederlandsche Bank is sinds de invoering van de euro theoretisch groter geworden. Of dat in praktijk het geval is, moeten insiders vertellen.

Een centrale bank kan de rente verhogen, om inflatie te bestrijden, of de rente verlagen, om de economie te stimuleren. De Amerikaanse centrale bank, de Fed, houdt de rente al maanden op bijna nul procent. Mogelijkheden om de economie verder te stimuleren zijn beperkt. De gedachte is: wanneer rente op een spaarrekening bijna niets oplevert, zullen burgers meer gaan consumeren en zo de economie stimuleren. Soms verdommen de burgers het.

Een econoom heeft geopperd dat de Amerikaanse centrale bank moet aangeven naar geldontwaarding te streven van zeg drie procent per jaar. Iedereen die zijn geld dus vasthoudt en dat tegen twee procent rente op een spaarrekening zet, waar nog belasting van afgaat, verliest elk jaar ruim twee procent. Dan geef je je geld wel uit, is de gedachte.

De echte paradox is deze: de verantwoordelijke burger heeft het afgelopen decennium geleerd dat consumeren net zo vies is als porno. Maar willen wij uit de crisis komen, moet er meer geconsumeerd worden.

De koningin had kunnen zeggen: 'Haal uw geld van de spaarrekening en geef het uit.'

■ ARNON GRUNBERG